

FRILUFTSLIV OG GODE NATUROPPLEVINGAR DALEN FUS FRILUFTSBARNEHAGE

Erteblomst

Jeg tror jeg var tenkt til sommerfugl,
for vinger har jeg jo, nesten.
Men likevel sitter jeg fast på meg selv.
Det er ikke dumt, forresten
å være både en blomst og en fugl
når en skal prise dagen,
og attpåtil sitte i hemmelighet
med bittesmå erter i magen.

Inger Hagerup

Innhald

FRILUFTSLIV OG GODE NATUROPPLEVINGAR	4
UT PÅ TUR	8
KVA ER ALLEMANNSRETTE ?	9
VAKSENROLLA	10
BARN MEDVERKNAD:	11
NÆRMILJØ OG SAMFUNN	12
AUGUST -SEPTEMBER:	13
Hausting av bær og sopp	14
Råsaft av bær:	15
Blåbærturen:	16
Bringebær:	18
Oppskrifter	18
Bringebærslåtten:	19
Bjørnebær	19
Bærekraftig utvikling	20
Redd noko som skulle kastast: Klede	20
Redd noko som skulle kastast: Mat	21
Redd noko som skulle kastast: Gjenbrukshylla	23
Treet sin hemmelegheit - kretsløp og ned brytarar i naturen	24
Vår og sommar	24
Haust og vinter	24
OKTOBER- NOVEMBER	27
UTELIV	27
Eventyr treet	28
Mus	29
Ekorn	31
Piggsvin	33
Hinderløype	34
DESEMBER: JULEMÅNAD	36
Forslag til aktivitetar med naturmateriale	37

Vinter = is:.....	38
JANUAR, FEBRUAR OG MARS	40
Bærekraftig utvikling.....	42
Ballongrakett:.....	43
Terrarium.....	44
Formingsaktivitar med tema insekt.....	45
APRIL OG MAI.....	46
Kjøkkenhage.....	47
Rabarbrakake i langpanne.....	48
Ramsløksmør.....	49
Naturens supervann.....	50
Bygging av fuglekassar.....	51
Bygging av vatn - mølla (vasskall).....	53
Seljefløyte:.....	53
Fuglar.....	54
NATURVAKTER	56
Skulegruppa.....	56
IDE BANK:	57
PLANLEGGINGSMETODE	59
VEDLEGG	60

FRILUFTSLIV OG GODE NATUROPPLEVINGAR

Rammeplanen seier:

Natur, miljø og teknologi

Barnehagen skal leggje til rette for at barna kan få eit mangfald av naturopplevingar og få oppleve naturen som arena for lek og læring. Barnehagen skal leggje til rette for at barna framleis skal vere nysgjerrige på naturvitskaplege fenomen, føle tilhøyrse til naturen og gjere erfaringar med å bruke teknologi og reiskapar.

Gjennom arbeid med natur, miljø og teknologi skal barnehagen bidra til at barna

- får oppleve og utforske naturen og mangfaldet i naturen
- får gode friluftslivopplevingar året rundt får oppleve, utforske og eksperimentere med naturfenomen og fysiske lover
- får kjennskap til naturen og berekraftig utvikling, lærer av naturen og utviklar respekt og gryande forståing for korleis dei kan ta vare på naturen
- får kunnskap om dyr og dyreliv
- lagar konstruksjonar av ulikt materiale og utforskar kva moglegheiter reiskapar og teknologi kan by på
- får kjennskap til livssyklusen til mennesket

Personalet skal

- leggje til rette for mangfaldige naturopplevingar og bruke naturen som arena for lek, undring, utforsking og læring
- gi barna tid og høve til å stille spørsmål, reflektere og lage eigne forklaringar på problemstillingar og til å delta i samtalar om det dei har erfart og opplevd
- synleggjere naturfenomen og reflektere saman med barna om samanhengar i naturen
- utforske og eksperimentere med teknologi og naturfenomen saman med barna

MÅL:

Vårt overordna mål er at barna skal oppleve glede, meistring og læring når dei er ute, gjennom gode og meningsfylte opplevingar med andre barn og vaksne.

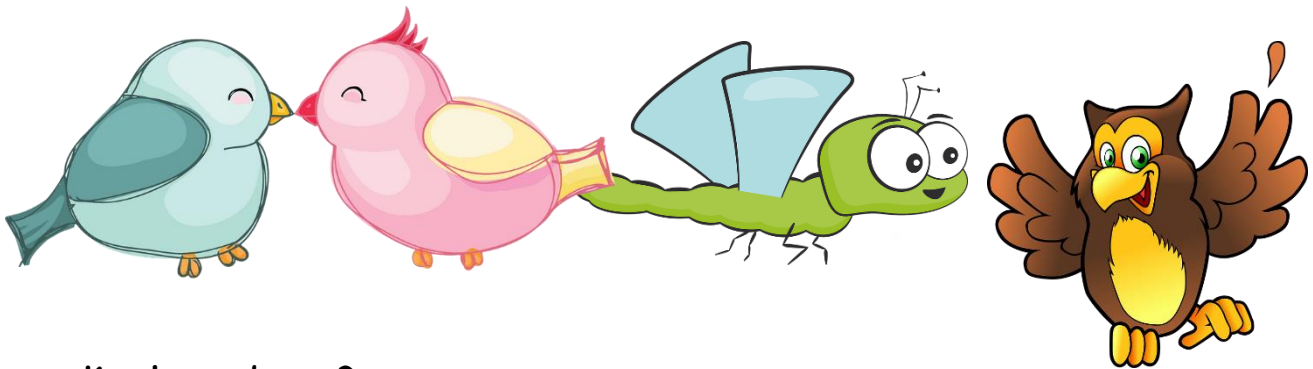
Kvifor friluftsliv og gode naturopplevingar?

Me ynskjer å ha fokus på friluftsliv og gode naturopplevingar. For oss betyr det at me vil vera mykje i naturen og ute på tur med alle barnegruppene heile året.

Me kjem til å ta med oss det pedagogiske arbeid ut og leggja planar for ulike aktivitetar og opplevingar for barna ute i naturen.

Naturen er ein spanande og utfordrande leikeplass for små barn. Det er viktig å gje barna gode erfaringar og varierte opplevingar i naturen, og på den måten leggja grunnlaget for betre helse og auka livskvalitet seinare i livet.

Barna vert utfordra til aktivitet og undring. I det fine og varierte nærområdet til Dalen FUS barnehage, får barna bruke sin naturlege nysgjerrigheit og fantasien sin og utforske naturen.

Kva lærer barna?

- Ved å bruke heile kroppen i det ulendte terrenget erfarer og lærer barna med alle sansane sine, dei ser, luktar, høyrer, smakar og føler.
- Gjennom utfordringar og meistringskjensle lærer barna å kjenne sin eigen kropp, med muligheiter og avgrensingar på en heilt naturleg måte.

I naturen vert leiken mindre styrt, det er større rom for kreativitet og fantasi og leiken utviklar seg sjølv. Barna leikar meir på tvers av alder og kjønn og på ein meir inkluderande måte.

Konflikter kan lettare oppstå mellom barn innandørs. Usemje om leiker og det å tilpassa seg kvarandre på eit lite område kan vera utfordrande. Dette er ikkje eit problem når barna oppheld seg i naturen.

Naturen gjev stort rom for lek og kreativitet. Barna er nysgjerrige og naturmangfaldet lokkar barna inn i nye situasjonar. Leiken vert prega av ei veksling mellom å utforske det som er kjent og ukjent, prøvd og uprøvd på måtar som kan innebere både risiko og fare fordi små og store utfordringar heile tida kan og vil oppstå. Barna byggjer demningar i bekkar, klatrar i tre, smakar på bær, alt etter kva som kjem i deira veg og som fengjer deira interesse. Gjennom eigenstyrt lek i naturen gjer barna seg kjend med kvar krik og krok, kvar tue dei spring over og kvar grein dei kryp under. Med alle sansane tileignar barna seg personleg kjennskap til dei muligheter og avgrensingar som samspelet mellom eigen kropp og omgjevnadane tilbyr, på måtar ein berre kan leve og leike seg til. Gjennom bruk av naturen som leikeplass går både støy og konfliktsnivået ned. Leiken har mykje større fridom og spelerom i naturen. Me ynskjer at barna skal oppleve at naturen byr på muligheter til utforsking, viten, bevisstgjerings og entusiasme som dei tek med vidare i livet.

Barna skal få varierte opplevingar i naturen både når det gjeld kvar me ferdast og innhaldet på turane. Me vil nytta både fjell, sjø og vatn og variert terreng. Me vil gje barna erfaring med variert matlaging på gruve og stormkjøkken, samt gjera oss nytte av naturen sitt eige «spiskammers» og gje barna kunnskap og erfaring i bruk av reiskap som t.d kniv og tau saman med naturmateriell. Me ynskjer å synleggjera at dei fleste inne-aktivitetar kan gjennomførast ute i naturen.

Me ynskjer at barna i saman med vaksne skal oppleve at naturen byr på muligheter, læring bevisstgjerings, entusiasme og gode opplevingar. På den måten vert barna kjend med naturen og får lyst til å ta vare på og behandle naturen og livet i naturen med respekt. Forsking syner at barn som forstår naturen, som er vant til å vera i naturen- tek vare på naturen. Me ynskjer at barna skal oppleve i framtida at dei har lyst til å vera i naturen og å ta vare på naturen.

Med vårt fokus på å vera mykje utandørs vil det vera viktig at barna er godt kledd og har gode sko for at dei skal få ei positiv oppleving av å vera i naturen.

Gjennom heile året vil me ha med posar på tur og plukke med oss boss me finn på vegen. Me vil læra barna noko om kor viktig det er å ta vare på naturen.

UT PÅ TUR

TUR I SKOGEN/TUR TIL FJELLET/ TUR TIL SJØEN/FJÆRA.

Beskriving:

- Dette kan være både planlagde og impulsive turar. Turane vert ulike i høve til årstid. Målsetting og innhald vil og vera ulikt i høve til dette.
- Kor lenge ein er ute, kva ein må tenkje på å ha med seg: for eksempel fiskestang, håv, leiker
- Tur målet kan vera ulikt i høve til tema me jobbar med til ei kvar tid.

Innhald på turane:

- Bruke av kroppen i forskjellig terreng, ha frileik, lage hinderløype, matlaging (pinnebrød, lappar, supper, grilling)
- Saging, snekring, bærplukking, samlingsstund, vinteraktiviteter (akebrett, ski, skøyter, lek i snø). Bading, fange fisk og krabber, samle skjell, leite i tang og tare etter ulike små kryp. Natursti, fiske.
- Hyppigheten av turane vil variere på avdelingane og også i forhold til årstidene. Fint vær kan vera ein utløysande faktor for impulsive turar.

Målsetting:

- Utvikling av fin og grovmotorikk, variert fysisk aktivitet
- Gode erfaringar med friluftsliv og uteliv til ulike årstider.
- Positiv sjølvoppfatting
- Utvikle glede ved å bruke naturen, til utforsking og kroppslege utfordringar,
- Forståing for korleis ein brukar og samstundes tar vare på miljøet og naturen (naturvakt)
- Undring og respekt over naturen sitt mangfald
- Fellesskapskjensle gjennom felles mål.
- Utvikling av omgrepsforståing gjennom observering og samtalar om ting i naturen.
- Lære seg å i akt ta, undre seg, eksperimentere, og beskrive,
- Nyttå nærmiljøet aktivt for å lære barna om dyr, fisker, fuglar, insekt og plantar.
- Sosial utvikling gjennom leik og aktiviteter i ulike miljø.
- Bli kjend i nærmiljøet.

KVA ER ALLEMANNSRETTE

Allemannsretten gir oss fantastiske muligheiter til å oppleve og til å bruke naturen rundt oss. Og dette har me full rett til, så lenge me tek omsyn til grunneigar, kvarandre, plantar og dyr.

Dette seier allemannsretten om ulike aktivitetar:

Kvar kan eg gå tur?

Du kan gå fritt kvar du vil i utmark, så lenge det skjer på omsynsfull måte. Plikta til å ferdast sporlaust og ikkje gjere unødige skade på terrenget eller forstyrre dyrelivet, gjeld alltid når me ferdast i naturen. På innmark er reglane slik at du kan gå tur på vegar og stiar, så lenge du held god avstand til hus, hytter, hagar og gardstun. Du kan også gå over frosen eller snødekkede åker og eng i perioden **15. oktober til 29. april**.

Kvar og kva tid kan eg tenne bål?

Du har generelt ikkje lov til å gjere opp eld i eller i nærleiken av skogsmark i perioden **15. april til 15. september**. Dersom det ikkje vert gjort på forsvarleg måte, er sjølv eingongsgrilling i parken ulovlig. Å tenne bål i strandkanten er derimot innanfor, så lenge du ikkje skadar underlaget og skapar brannfare. Strengare lokale reglar kan også førekomme.

Kvar kan eg gå på ski?

Friluftsløva slår fast at du kan ferdast til fots heile året, så lenge det skjer på ein omsynsfull måte. "Til fots" inkluderer også skigåing. Oppheld du deg på innmark, for eksempel dyrka mark og den er frosen eller snølagt, kan du ferdast der på ski, men ikkje i tidsrommet mellom 30 april til 14 oktober.

VAKSENROLLA

Kven me er som vaksne, korleis me møter barna og kva for haldningar me har vil prege korleis me møter barna i barnehagen. Det vil og prege kva fokus me har og korleis me tilrettelegg og organiserer barnehagekvardagen. Me ynskjer å ha ei autoritativ vaksenrolle.

Ei vaksenrolle med fokus på å skape gode relasjonar gjennom :

- Perspektivtaking
- Aktiv samhandling og lek med barnet
- Ekte interesse for barnet
- Småprat, leike aktiviteter, matlaging, musikk, fysisk nærleik, turgåing m.m
- «Banking Time» Handlar om den vaksne si kvalitetstid i samvær med det enkelte barn. « Det gylne augneblink der det vert etablert ei heilt spesielt god og varm atmosfære mellom barnet og den vaksne.

Det som kjenneteiknar den autoritative vaksenstilen er vaksne som:

- Ser enkelt barn
- Utøver tydelige grenser med en stor dose varme og glede
- Tenkjer ikkje på utfordrande barn som problem, men at dette barnet treng ein vaksen som er større, klokare og GOD
- Gir barn rett til å uttrykka sine synspunkt (medverknad)
- Anstrengar seg for å forstå barnet
- Stiller krav til god oppførsel/åtferd
- Støttande vaksne som forklarar grenser
- Set av tid
- Undrar seg over kva som ligg bak barns åtferd
- Er ein trygg base å utforske ut i frå
- Har eit godt blikk. Ser ting i beste meining og leitar etter muligheiter hos kvar enkelt
- Er føreseielege
- Hjelper barnet til å regulere følelsar og åtferd
- Er ein leiar, mentor og eit godt førebilete for barna
- Jobbar med seg sjølv for å oppnå ynskjelege resultat hos barnet

På det viset får me trygge barn som tør å utforske, som tør å undre seg, som tør å koma med egne synspunkt

BARNES MEDVERKNAD:

Barnehagen skal sikre barna sin rett til medverknad ved å leggje til rette for og oppmuntre til at barna kan få gitt uttrykk for kva dei synest om den daglege verksemda i barnehagen, jf. barnehagelova §§ 1 og 3, Grunnlova § 104 og FNs barnekonvensjon art. 12 nr. 1.

Barna skal jamleg få høve til å delta aktivt i planlegginga og vurderinga av barnehageverksemda.

Alle barn skal kunne erfare å få påverke det som skjer i barnehagen. Barnehagen skal vere bevisst på dei ulike uttrykksformene til barna og leggje til rette for medverknad på måtar som er tilpassa alderen, erfaringane, dei individuelle føresetnadene og behova til barna.

Også dei yngste barna og barn som kommuniserer på andre måtar enn gjennom tale, har rett til å gi uttrykk for kva dei synest om sine egne vilkår. Barnehagen må observere og følgje opp dei ulike uttrykka og behova til alle barn. Ein skal vektleggje synspunkta til barna i samsvar med alder og modenskap. Barna skal ikkje få meir ansvar enn dei er rusta til å ta. (jmfr. Rammeplan 2017) Barna er sjølvstendige individ som fyrst og fremst bestemmer over seg sjølve, egne tankar, meiningar, idear og kjensler. Medverknad er ikkje det same som å bestemma.

Barnet vil etter kvart læra å forstå forskjellen på å verta lytta til og få lov til å vera med å påverka, og det å få bestemma alt sjølv.

For dei yngste barna handlar det om at dei vaksne er til stades, ser kva barna er opptatt av og skjønar deira uttrykksmåte. Slik at me kan leggje til rette for lek og aktivitetar som opptek dei.

Barnets interesse, kreativitet, engasjement og initiativ bør vera grunnlaget for all rollelek, både den enkle og den avanserte.

Barns medverknad skal danne grunnlaget for lek og pedagogisk arbeid i barnehagen vår.

NÆRMILJØ OG SAMFUNN

Mål: Nytta nærmiljøet Gjennom utforsking, opplevingar og erfaringar skal barnehagen bidra til å gjere barna kjende med sitt eige nærmiljø, samfunnet og verda.

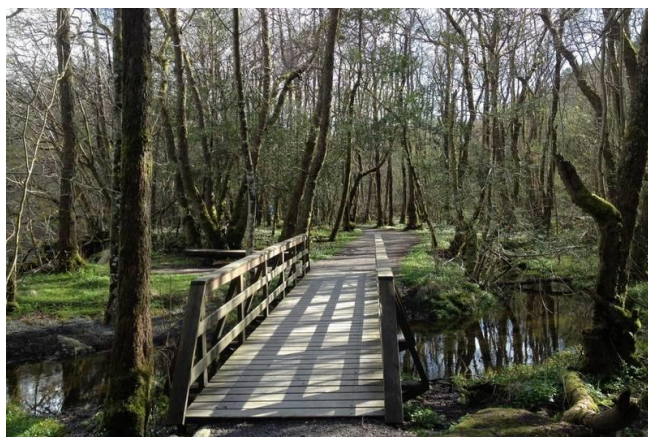
Gjennom arbeid med nærmiljø og samfunn skal barnehagen bidra til at barna

- blir oppmuntra til å medverke i eigen kvardag og utviklar tillit til samfunnsdeltaking
- erfarer at alle får utfordringar og like høve til å delta
- utforskar ulike landskap, blir kjende med institusjonar og stader i nærmiljøet og lærer å orientere seg og ferdast trygt
- blir kjende med lokalhistorie og lokale tradisjonar
- blir kjende med ulike tradisjonar, levemåtar og familieformer
- blir kjende med at samane er Noregs urfolk, og får kjennskap til samisk kultur
- får kjennskap til nasjonale minoritetar

Personalet skal

- sørge for at barna erfarer at vala og handlingane deira kan påvirke situasjonen både for dei sjølve og for andre
- introdusere barna for personar, stader og samfunnsinstitusjonar i nærmiljøet for å skape tilhøyrslø og hjelpe barna med å orientere seg og ferdast trygt
- gi barna like moglegheiter, fremje likestilling og motverke diskriminering, fordommar, stereotypiar og rasisme
- gi barna forståing for at samfunnet er i endring, og at dei er ein del av ein historisk, notidig og framtidig samanheng
- gjere barna kjende med samisk kultur og levestett og knyte det samiske perspektivet til merkedagar og kvardagsliv, kunst og kultur og mattradisjonar
- gi barna gryande kjennskap til kor viktige menneskerettane er, særleg barnekonvensjonen

Me kjem til å leggja opp til turar i nærområdet- bli kjend med kva for dyr og fuglar som lever i nærleiken og i skogen ved barnehagen- Skogsfuglar og fuglar på fugebrettet

AUGUST –SEPTEMBER:

I denne perioden skal me gjera oss kjend i nærmiljøet. Me nyttar oss av leirplassen og gjer oss godt kjend der. Dei yngste barna på småbarn kan etablera ein base plass nærare barnehagen.

Kvar gruppe har ansvar for å laga til ein stasjon på rundløypa ved leirplassen. På stasjonen kan det t.d vera eventyr og eventyrfigurar, dyr, duplo figurar praktiske oppgåver, effektar til utkledding (museøyre, nasar) tau, utstyr til fysikk og teknikk (vassmølle) etc.

Kvar gruppe skal og laga minst to postar til natursti. Laminera ark og henge opp.

Dette skal gjera at barna får ein positiv introduksjon til det å vera ute i naturen. Det er også viktig for å skape eit godt læringsmiljø for barna ute.

Dette er også tilvenningsperiode i barnehagen og naturen er ein fin møteplass for å kjend. Barna skal trivast og ha tryggleik i gruppa.

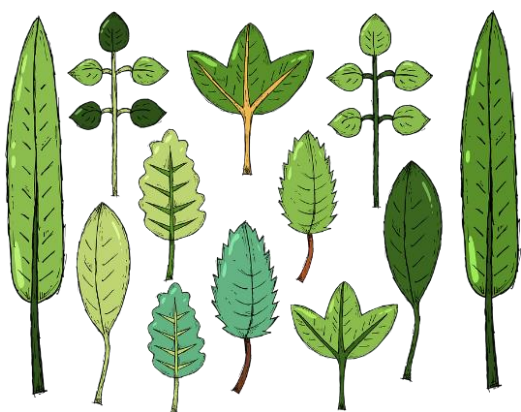
Kvar gruppe plukkar seg ut ein «gjennomgongsfigur» som skal følgje gruppa gjennom heile året.

Mål :

- Bli kjend i nærområdet
- Få kjennskap og erfaring med sanking og hausting av bær og sopp
- Få kjennskap til og leita etter småkryp og insekt (froskar)
-

Personalet skal:

- Vise engasjement og ta initiativ, komma med innspel
- By på seg sjølv
- Ha vilje til å tilegne seg ny kunnskap

Hausting av bær og sopp

Hausting av ville bær, urter og sopp har lange tradisjonar i Norge både som matauk og som friluftslivsaktivitet. Haustingsretten er ein allemannsrett lovfesta i friluftsløven i 2005. Du kan plukke overalt i skogen og på fjellet.

Blåbær:

Blåbær er ein fleirårig, bladfellande busk med underjordiske utløparar, og kan bli opptil 30 år gamal. Planten har talrike grønne, trekanta og rette stenglar.

Blåbær er små vitaminbomber som bør etast året rundt.

Kva me kan gjera med blåbær:

Smuldreblåbærpai med havregryn

Fyll

- 400 g blåbær, ferske eller fryste
- 100 g sukker

Crumble

- 100 g kaldt smør
- 100 g kveitemjøl
- 100 g brunt sukker
- 50 g havregryn

Slik gjer du

Sett ovnen på 200 grader.

Start med å lage crumble. Bruk hendene og smuldre saman alle ingrediensane.

Bland blåbær og sukker. Tilpass sukkermengde etter bæraras sødme. Ha blåbæra i ei paiform og fordel crumble på toppen. Steik på 200 grader i 30-40 minutt, til crumbelen er gyllen og sprø.

Server lunken med vaniljeis eller krem.

Råsaft av bær:

3 liter bær

1 1/2 liter vann

ca 15 gram vinsyre (sitronsyre kan også brukast)

Stapp bæra godt og tilsett vann + vinsyre. La stå i 2 døgn, rør om av og til. Sil safta og la den stå i et døgn. Rør safta ut med sukker.

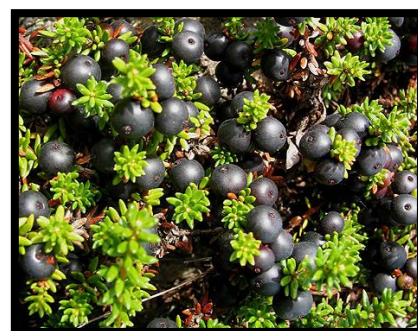
Ca 300-500 gram pr. liter, alt etter kor søt du vil ha den. Pass på å røre av og til sukkeret er løyst opp. Fyll på plastflasker (fint å bruke gamle 1/2 liters brusflasker), ikkje for fullt og frys.

Tyttebær:

Tyttebær er ei mellom 10-30 cm høy dvergbusk med vintergrøne, læraktige [blad](#). Blomane er kvite til raudlege, klokkeforma og sit saman i klasar. [Frukta](#) som vert danna er eit raudt bær, tyttebæret, som inneheld mange frø. Tyttebæra vert oftast rørt og treng ikkje konserveringsmiddel, då dette finnes naturleg i bæra.

Krekling:

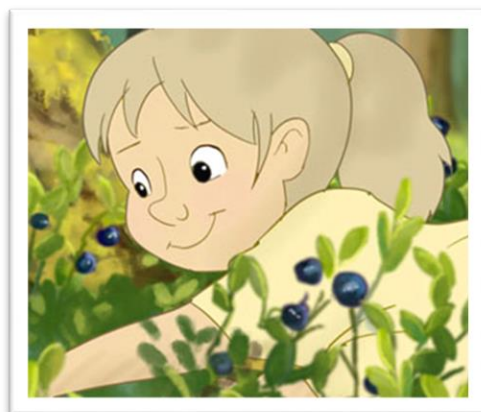
Krekling er ein lav, teppedannande, alltid grøn busk med raudaktige årsskot. Planten har små, skinnande mørke grøne, linjeforma til avlange blad som sit tett i tett på stenglane. Unnselege rosa eller purpurfarga blomster vert danna tidleg om våren. Dei glinsande svarte "bæra" er eigentleg steinfrukter.

Blåbærturen:

Det var en deilig sommerdag at Pelle sa til Kari
Nå går vi ut i skauen for det er så mye bær
Så får vi med oss Lillebror og Kjellemann og Mari
For det er nok å ta av, det er mange tuer der
Men vi må ha en plukke-kopp og den må være stor
Så stormet alle sammen inn i kjøkkenet til mor
Og Pelle fikk et melkespann og Kari fikk et krus
og Mari fikk en melkekopp og Kjell et kremmerhus
Så fløy de opp i skauen i en glad og vilter flokk
Og Lillebror fløy sist og skulle plukke i et lokk

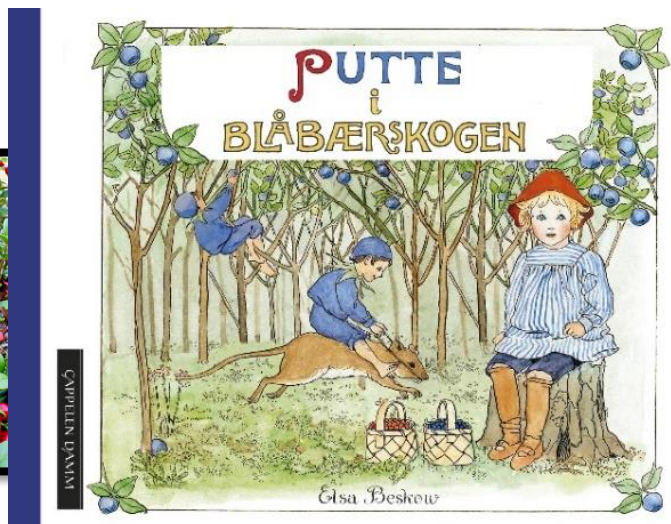
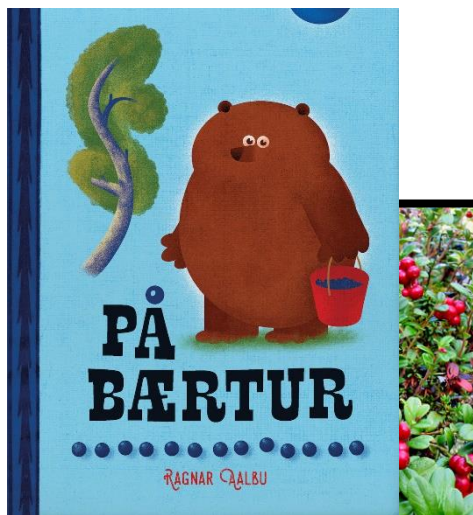
Så kom de opp i skauen og så kom de til ei slette
Der var det bare blått i blått så langt du kunne se
Sa satte de seg ende ned så spiste de seg mette
Så fant de seg en tue hver og ropte; fritt for det
Nå ser vi hvem som først får fullt, nå setter vi gang
Og over hele sletta sa det; kling og pling og plang
Først sang det i et melkespann så klang det i et krus
Det danset i en kopp og raslet i et kremmerhus
Men fra den minste tua sa det, plingeling i flokk
For oppi den satt Lillebror og plukket i et lokk

Men plutselig så hørte de det raslet bakom trærne
Jeg tror det er en bjørn, sa Kari, jeg vil hjem, uhu
Det er nok kanskje bjørn, sa Kjell, ja okse er det gjerne
I hvert fall er det sikkert at det kanskje er ei ku
Det beste er, sa Pelle og så seg listig om
At vi går pent og stille ned den vegen hvor vi kom
Først gikk Pelle med et melkespann og Kari med et krus
Og Mari med en kaffekopp og Kjell et kremmerhus
Men Lillebror som sistemann gikk ikke stille nok
Der ringlet det av tjuefire blåbær i et lokk

Så kom det no'bak Lillebror det braket så i kvisten
Så spratt det fram et loddent dyr fra blåbærlyng og bar
Og tenk, så var det Passop du som ville leke sisten
Han hadde luktet sporet, så han visste hvor de var
Så lekte de en stund og spiste hele koppen tom
Og siden gikk de hjem og trommet; trommelommelom
Ja' Pelle på et melkespann og Kari på et krus
Og Mari på en kaffekopp og Kjell et kremmerhus
Slik gikk de hele vegen hjem i rekke og i flokk
Og aller sist gikk Lillebror og trommet på et lokk.

Anbefalte bøker

Bringebær:

Er en [halvbusk](#) i rosefamilien som er vanlig i store deler av Norge. Planten er kjenneleg ved at den har tornar langs greinene og får røde eller gule bær etter blomstring. Skota er toårige og blømer og ber frukt andre året.

Oppskrifter:

Bringebærbollar med appelsin og kanel

1 porsjon	bolledeig (utan rosiner)
200 g	tykt bringebærsyltetøy (ca.)
1	appelsin , revet skall
	malt kanel litt
1	egg , sammenvispet
	perlesukker

Yoghurts med bringebær og mørk sjokolade

500 g	bringebær , gjerne frosne
700 g	(gresk) yoghurt (Sunnivas greske yoghurt)
125-150 g	sukker
1	vaniljestang , frøene
30 g	mørke sjokoladeknapper (ca.) , grovt hakket (kan sløyfes)
	ismaskin

Bringebærslått:

Bringebær e' godt, san.
Surt og søtt og rødt, san.
Kom ska' me dansa ein bærplukkarslått!
Plukka, plukka bær, san.
Laga god dessær, san.
Skrap' ut or skåla med sleikepott.
Tralla la la la la la, tralla la la la la, tralla la la la la la la la.
Tralla la la la la la, tralla la la la la, tralla la la la la la la la.

Bjørnebær.

Er ein busk med tornete skot og kvite, eventuelt raudlege [blomar](#). Etter blomstring gir skota svarte eller raudlege [bær](#) (botanisk sett en [hjelpfrukt](#)) med en syrlig og søt smak. Planten er i slekt med [bringebær](#), og dermed ikkje ulik denne.

Bærekraftigutvikling

(LOOP miljøskole, aksjon skiftetøynett)

Redd noko som skulle kastast: Klede

Ved å reparere klede som barna brukar, vil dei sjå og lære at det går an å reparere tøy. Dette blir billigare for familien. Ein tek òg vare på naturen fordi ein ikkje treng å kjøpe nye kle så ofte, og det blir mindre avfall.

Slik gjer ein det:

Utedress og regnbukse

Foreldrene og barna finn **utedress eller regnbukse** med hol på heime og tek med i barnehagen.

Dei vaksne i barnehagen **stryk lappar** på holet. Slike lappar får ein kjøpt på Panduro og sy- eller strikkebutikken. Ein kan kjøpe ferdige lappar med motiv som barna kan velge, eller så lagar ein motiv sjølv.

Ulltøy

Foreldrene og ungane finn **ulltøy** heime som har blitt hol på eller har fått ein flekk som ikkje går bort. Dei tek det med i barnehagen.

I barnehagen har ein **tova ullappar** i ulike farger (då raknar ikkje lappane).

Ungane kan vere med å teikne motiv til lappane og/eller hjelpe til med å klippe ut. Dei vaksne syr på lappane.

Tips: Barn likar å hjelpe til. Ved å få utforme eller velge lappane som ein skal bruke til reparasjon, er dei med på å gjere noko viktig saman med andre og vaksne. Kanskje ein kunne få inn nokre besteforeldre eller foreldre til å hjelpe til med dette?

Synlige og uperfekte reparasjonar er digg. Kvifor? Fordi ved å fikse kler på ein enkel og godt synlig måte vil me vera med på å gjera fiksing kult og OK!

Ta vare på det du har!

Med auka levestandard og stort tilbod av billige klede og andre forbruksvarer, har det personlege forbruket stige gradvis og hatt ei stor auke dei siste åra. Det har ofte vist seg at det er billigare å kaste ting enn å reparere det. Konsekvensane har blitt store mengder av avfall som må handterast av kommunene. I takt med auka forbruk aukar òg uttak av ressursar som skog, metall og olje. I kjølevatnet av dette kjem forureining til jord, luft og vatn. Reparerer du kle, bidrar du til at tinga dine får lengre liv. Forutan å vere nyttig, kan det til og med vere morosamt. Sy ein blomsterlapp over holet på ermet av ynglingsjakka, og den er gjerne endå finare enn før!

Redd noko som skulle kastast: Mat

Bruk opp mat som begynner å bli gammal. Bananar som har fått brune flekkar er knallgodt i smoothie, og tørre brødsiver kan bli herlege ostesmørbrød. Dette er òg bra for miljøet og lommeboka!

Slik gjer ein det:

Gjer ein **avtale med nærbutikken** om å få brød frå dagen før. Barna kan vere med å hente brød. Det er lurt å sjekke på førehand at det faktisk er brød å hente på den aktuelle dagen. Kanskje det også er noko **gammalt brød** i barnehagen som ein vil få brukt opp? Enkle ostesmørbrød eller arme riddarar er fint å lage av gammalt brød, og barna kan hjelpe til.

Godt moden frukt, som banan med flekkar, er fint i lag med bær i ein smoothie. Bananlappar er nam-nam. Kanskje ein kan få godt moden frukt i butikken og? Godt moden frukt, som banan med flekkar, er fint i lag med bær i ein smoothie. Bananlappar er nam-nam.

Frå boss til bananlappar

I dag går **kvar åttande berepose** rett i bosset her i landet, og bananar er på kastetoppen. I Norge kaster vi 140.000 bananar, kvar einaste dag. Dette kan - og vil vi gjere noko med!

Ved å planlegge innkjøp og middagar og følgje med på kva ein har i kjøleskapet, kan vi spare pengar og miljøet. Ulike restar i kjøleskapet kan stimulere kreativiteten til å lage nye rettar og kombinasjonar. Det er spanande for barn å får vere med å lage ein smoothie eller bananlappar. Og så smakar det så godt.

Det å leve meir berekraftig kan gje ein god smak i munnen. .

Susannes sunne sveler

De treng:

3 egg

90 g havregryn

1 ts natron

1 ts vaniljesukker

1 brun banan

0,5 ts salt

Sånn gjer dåke det:

*Ha egg i ei bolle og visp for hand.

*Bland det tørre for seg og tilsett dette så i eggene. Rør godt.

*Mos banana, og bland inn i røra som de så lar svelle i 5 minutt.

*Ha litt olje i steikepanna og varm den opp til middels varme.

*Steik små pannekaker til dei er brune på kvar side. Ver varsame når de jamnar dei ut, så de ikkje går i sund.

*Server svelene med kva de vil, for eksempel syltetøy og rømme eller friske bær og melis. Men de er også gode i seg sjølv.

*Har de havregraut til overs kan de også bruke det i røra.

Kilde: [Matvett](#).

Få **fleire fristande forslag** til kva de kan bruke bananar og tørt brød (og mykje meir) til hos [Matvett](#) og [Spis opp maten!](#)

Det er viktig å få foreldra med på laget i denne felles dugnaden om ei meir berekraftig utvikling. God informasjon til foreldre på foreldremøtet er nødvendig, i tillegg til skriftleg informasjon. Å oppdatere foreldra utover året på kva barnehagen og ungane gjer for å ta vare på mat, kle og ting, kan òg vere ein fin inspirasjon for foreldra. Illustrer gjerne breva til foreldra med bilete av matretten ein har laga, eller av strømpebuksa med ein fin lapp på.

Redd noko som skulle kastast: Gjenbrukshylle

Å ha ei gjenbrukshylle i barnehagen kan gjere at bøker, kle og sko varer lenger. Ei bukse som eit barn har vokse i frå, kan bli den nye yndlingsbuksa til eit anna barn

Slik gjer ein det:

Lag ei **gjenbrukshylle** der foreldra kan ta med reine og fint brukte bøker, klede og sko som ungane har vokse i frå. Det er ikkje alltid ein har nokon i familien å gje slike ting til. Då er det fint at andre barn i barnehagen kan gjere seg nytte av desse tinga. På denne måten vil tinga få lenger liv.

Kanskje nokon har lyst til å legge ei **personleg helsing** i det dei gir vekk i gjenbrukshylla? I ei bok kan det til dømes stå: "Ole elska å bli lest for frå denne boka før han skulle sove."

Bruk gjerne ei **hylle eller ein reol** som barnehagen allereie har eller finn noko brukt og billig på Finn. Nokre gonger blir hyller gitt vekk gratis der.

Hylla kan eventuelt **malast** og bli like god som ny. Kanskje den blir endå finare! Barna kan vere med å dekorere hylla eller reolen.

Tips: Det kan vere lurt å ha ein **gjenbruksansvarleg** i barnehagen.

Det er ikkje alltid ein har nokon i familien å gje slike ting til. Då er det fint at andre barn i barnehagen kan gjere seg nytte av desse tinga. På denne måten vil tinga få lenger liv.

Treet sin hemmelegheit – kretsløp og ned brytarar i naturen

I dette undervisningsopplegget vert treets hemmelegheit avslørt; korleis kan det få grøne blad kvar vår? De får også forslag til spennande aktivitetar de kan gjøre ute i naturen.

Bygdøy i Oslo. Foto: Delia Giandeini/Unsplash.

Vår og sommar

Har de eit lauvtre utanfor barnehagen. Har de sett kor fine grøne blad treet får på våren når snøen har smelta bort, når sola har blitt varmare og barn har begynt å sykle igjen?

Treet står der heile sommaren. Nokre gonger kjem det fuglar og set seg i treet og et frø som dei finn. Andre gonger kjem det kanskje nokre barn og leikar under treet eller klatrar i det. Så blir det kaldare i veret, mange fuglar flyg sørover til varmare land, og me må ha på oss meir kler når me skal ut.

Haust og vinter

Plutselig ein morgon står treet der i mange forskjellige fine fargar; raudt, gult, grønt, lilla og brunt. Nokre tre får heilt gule blad. Det er blitt haust. Så kan me gle oss over dei flotte fargane til treet heilt til blada har falt ned på bakken. Ein dag ligg alle blada under treet. No er det snart vinter.

Kva skjer med blada no og korleis kan treet få nye grøne blad til våren igjen?

Foto: Annie Spratt/Unsplash.

Treet sin hemmelegheit-
Før treet mistar alle blada sine
ned på bakken, har det gjort
noko veldig smart. Det har passa
på at den gode maten (næringa)
som er i blada, har blitt suga ut
av blada og ned i greinene,
stammen og roten. Der skal

«maten» få være som ei niste, til våren kjem med lys og varme i lufta. Då lagar treet nye blad, og det blir grønt igjen. Tenk så fantastisk! Men hka har skjedd med blada under treet? Når snøen har smelta, ser me at blada held på å forsvinne. Det er fordi det er nokre små skapningar som bryt ned (et) av blada som ligger der. Disse små skapningane vert kalla ned brytarar. Det kan for eksempel være mugg som er ein slags sopp, eller det kan vera meitemark og larvar. Soppen kan vi sjå som lange kvite trådar. Andre ned brytarar er så små at me berre kan sjå dei gjennom eit forstørrelses glas eller i eit mikroskop. ned brytarane lever altså av dei visne blada. Dei bæsjar og lager jord av det de et. På denne måten forvandlar dei visne blad til ekstra mat (kompost) som treet kan suga opp i stamma når det skal lage nye blade på våren.

Før treet mistar alle blada sine ned på bakken, har det passa på at den gode maten som er i blada, har blitt suga ut av blada og ned i greinene, stammen og roten.

Undersøk: Korleis arbeidar ned brytarane?

Gjer eit eksperiment inne

1. Følg nedbrytingsprosessen til ei brødiskive over tid.

Lønnetre.

Følg med på ned brytarane ute i naturen

Vår og sommar

Følg med på eitt og same lauvtre ute i naturen gjennom dei fire årstidene. Start gjerne på våren i det snøen smeltar. Besøk treet jamt for å sjå om det skjer noko forandring.

- Korleis ser treet ut? Kanskje barna kan teikne det?
- Har treet begynt å få små knoppar? Kva for farge har knoppene?
- Korleis ser blada ut når dei er heilt sprunge ut?
- Kan de finne ut kva for eit tre det er?
- Ta med malesaker ut og mal treet med alle dei vakre grøne blada.

Haust og vinter

- Etter kvart ser barnehagebarna at blada fell av «deira» tre. Reflekter saman med barna om kva som skjer med blada no. Snakk saman om korleis meitemarken og dei andre nedbrytarane jobbar med blada. Kan de sjå noko forandring på bladene på bakken etter nokre veker?
- Lag eit stort haust-tre i barnehagen. Dei vaksne kan teikne opp eit stort tre med stamme og greiner. Kanskje det kan vera eit lønnetre som ofte får flotte farger på hausten? Sjå bilete på av eit lønnetre. Barna kan lage blad i alle mulige haustfarger, for eksempel gul, oransje og rød. Klipp ut blada og lim på det store treet som dei vaksne har teikna.
- Kva tror dåke skjer med blada og meitemarken under snøen?
- Gå på besøk til treet når sola begynnar å varme igjen og snøen har smelta. Har det skjedd noko med blada som har ligge på bakken sidan hausten? Kva tror barna har skjedd med blada?

OKTOBER- NOVEMBER

UTELIV

Friluftsliv skal vera ein stor del av vår kvardag. Dette skal tilpassast etter barna sin alder. Me ynskjer å gje barna gode naturopplevingar. Dei skal verta kjend med og få erfaringar med plantar, dyr, landskap, årstider, ulike ver typar, og dei skal få forståing for samspelet i naturen. Me er opptatt av at barna skal ha respekt for alt levande, og lære å glede seg over det naturen har å tilby.

Gjennom uteaktivitet får barna et forhold til den naturen me menneske er avhengige av.

Uteaktivitet legg til rette for gode sosiale relasjonar. Leiken i uteområdet er en prosess og et samspill som ikke er produktorientert. Barna må bruke fantasien, og være kreative. For eksempel kan en pinne være det man tenker seg den skal være.

Mål for perioden:

- Bli kjend med ulike vertypar, nedbør, vind,
- Undersøkja og lære om kva for dyr som lever i skogen
- Ha pedagogiske aktivitetar i skogen med fokus på utforskning av ulike materiale
- Regelmessige turar til leirplassen vår der me har ulike pedagogiske aktivitetar med fokus på motoriske aktivtetar

Korleis:

- Laga verstasjon
- Laga nedbørsmålar
- Laga dragar
- Bekkevandring
- Utforska naturmateriale - (t.d blad avtrykk, pressing av blad, laga uro)
- Hinderløype, klatring, rulling, kryping,

Eventyr treet

- Språkstimulering på tur kan gjerast ved å formidle eventyr ute. På leirplassen er det valt et tre der ein vil formidle eventyr. Opp i treet heng på forhand element frå eventyret - Dei tre bukkane bruse, brua, trollet. På trestamma er det eit ark med bilete og tekst.
- Etter kvart kan det utvidast til fleire eventyr og fleire tre. På denne måten er materiale tilgjengelig og barna kan velge eventyr eller dei kan spør om me kan fortelje (medbestemming)

Mus

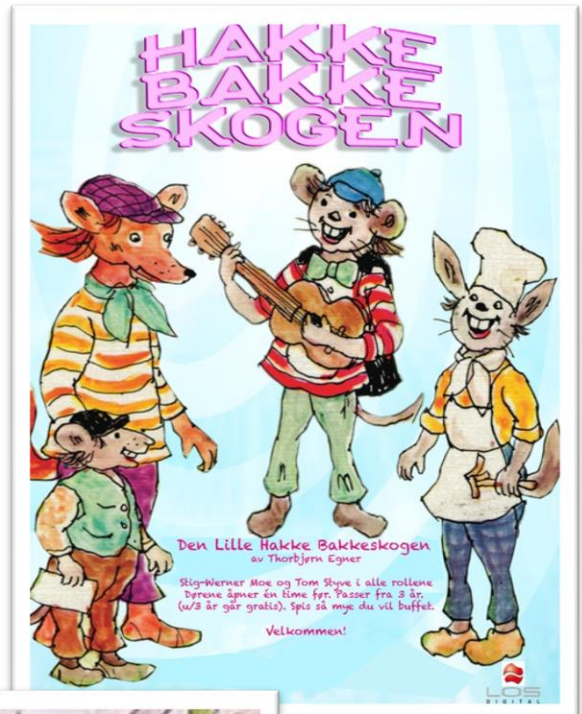
Storskogmus er oftast brunrød på ryggen. Buken er kvit, og den har eit gulbrunt halsband på brystet. Lengda på kroppen er 8-13 cm. Halen er oftast lengre enn kroppen.

- Korleis kan me sjå spor etter mus? Mjøl og talkum kan strøast ut for å sjå fotspor av dyra. Då kan ein sjå om det er rotter eller mus i skogen, samt at man kan finne vandrings vegane deira.
- Prøve å finne ut kva musa et (sneglar, mark, insekter, korn.)

Forslag til aktiviteter:

- Songar og eventyr frå Hakkebakkeskogen

Ekorn

Me har ein type ekorn i Noreg, og det finns over heile landet der det er barskog. Kroppslengda er opptil 25 cm, den veg ca 300 gram og kjenneteiknast spesielt ved den store buskete halen. Spora til ekornet er lett å kjenne igjen då det er ein miniatyr av harespor. Ekornet er aktiv i trea om dagen og søv i bolet sitt på natta. Sommerpelsen til ekornet er brun, og om vinteren er den grålig. Ekornet er ein gnagar med store fortenner. Den er mest glad i å ete frø og knoppar frå bartrær, livretten er store kongler fra gran.

Vekt: ca. 300 g.

Lengde: ca. 25 cm

Kost: Kongler, frø og knoppar.

Ekornfamilien fra Hakkebakeskogen

NØTTELITEN

Nøtteliten bor i toppen av et tre,
han er aldri ferdig når han skal av sted,
Han skal spise fire konglefrø og danse litegrann,
han skal erte frøken Skjære og en gammel kråkemann.
"Nøtteliten" sier mamma, "er du der?"
Nøtteliten svarer: "Nei da, jeg er her."

Og hopp og sprett og tjo og hei
og fire kvister deler seg.
så kommer Nøtteliten: "Her er jeg!"

"Nøtteliten," sier mamma, "du må gå,
og vær snar og flink på skoleveien nå.
Ikke fly og finne nøtter, du kan spise før du går,
du skal sitte pent på stubben din når skoleklokka slår."
Nøtteliten svarer: "Ja, da, jada, ja.
Men nå tror jeg jeg må stikke, ha det bra!"

Og hopp og sprett og tjo og hei
og fire kvister deler seg,
så hopper Nøtteliten: "Hei på deg!"

Nøtteliten gjør så mange rare hopp
ifra tre til tre og stamme ned og opp,
glemmer skolen og det hele, han gjør kast og sprett og sprell,
plukker mange fine nøtter, han er nøtteknekker selv.
Men så hører han at skoleklokka slår,
ifra tre til tre så bustehalen slår,

Og hopp og sprett og tjo og hei,
og litt før den har ringt fra seg,
så sitter han på subben: "Her er jeg!"

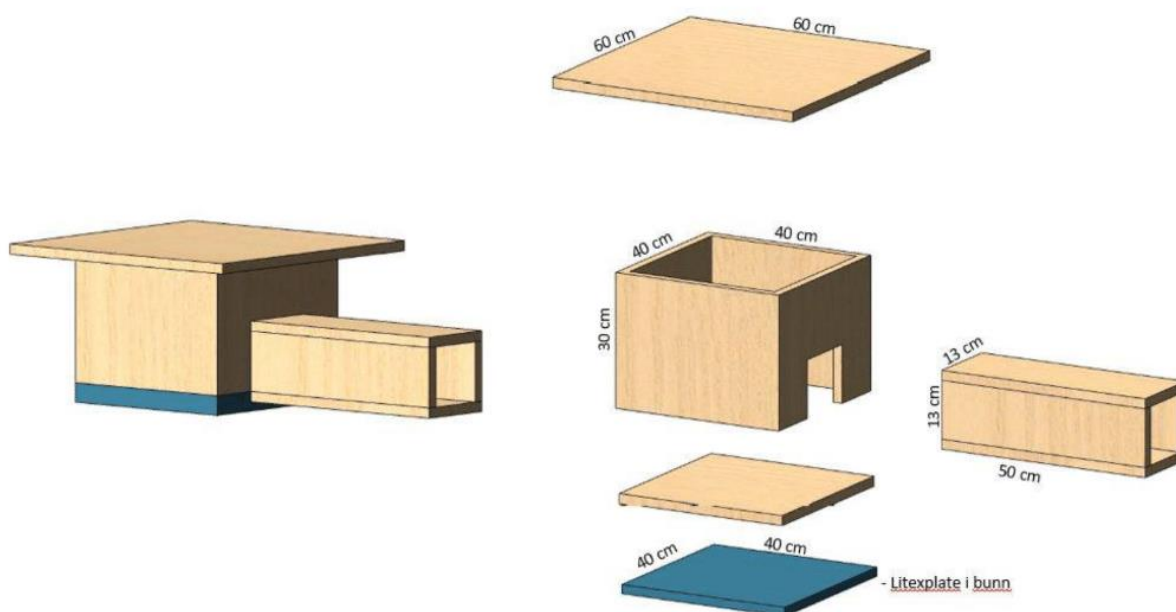
Piggsvin

Piggsvin er nattdyr som lever av insekt, meitemark, sniglar, egg og fugleungar, mus, frosk og slanger. Når dei må forsvare seg, trekk dei saman muskellaget som dekkjer ryggen så piggane reiser seg og strittar til alle kantar. Muskellaget kan trekkjast nedover og snurpast saman slik at meiste parten av dyret vert dekkja av piggane. Piggsvinet lagar seg hi om hausten og går i dvale om vinteren. Dette skjer i i skog og kulturlandskap, frå kysten og opp mot skoggrensa.

Hvis du lager et piggsvinhus er det stor sannsynlighet for at nokre små, piggete vener flyttar inn. Her finn du oppskrifta.

Piggsvinhus

Hinderløype

Hinderløypa blir organisert litt forskjellig på dei ulike gruppene. Vaksne følger barna gjennom hele løypa.

Ei hinderløype kan være slik:

- Tunnel - krabbe gjennom.
- klatre opp i tre, på berg
- Benk - balansere på smal tre stamme
- Hoppe - hoppe over liten hindring på bakken
- Stupe kråke, rulle.
- Gå på tå og strekke seg etter noe.
- Gå i ulent terreng, balansere på stubbe
- Hinke
- Krype over/under tau

Målsetting:

- Utvikle kroppemedvit/kroppekontroll
- Få ei positiv sjølvoppfatting gjennom kroppslig meistring
- Utvikle forståing og respekt for eigen og andre sin kropp og for at alle er forskjellige
- Tileigne seg matematiske omgrep som teljing, plassering
- Styrke det sosiale samhaldet og positiv samhandling i barnegruppa.
- Styrke kjensla av å tilhøyre ei gruppa.

God kroppskontroll og fysiske utfordringar er viktig grunnlag for språkleg kompetanse.

DESEMBER: JULEMÅNAD

Mål:

Barna skal bli kjend med våre juletradisjonar

Ta inn naturmateriell i juleførebuingane

Det er mange forventningar hos både liten og stor i førjulstida. Våre juletradisjonar vil stå i sentrum denne månaden. Me ynskjer å gi dei gode lukter, forskjellige smakar, julesong, julefortelling, juletregang, julemusikk, stemningsfylte måltid og samlingstunder der magien og roen råder. Førjulstida gir oss gode høve til å retta merksemd mot dei som står oss nærast og syna kor mykje dei betyr for oss. Kjenna på gleden ved å gi, og ikkje berre ha fokus på alt me skal få.

Det går fram av barnehagelova § 1 at :

- Barnehagen skal byggje på grunnleggjande verdiar i kristen og humanistisk arv og tradisjon, slik som respekt for menneskeverdet og naturen, åndsfridom, nestekjærleik, tilgiving, likeverd og solidaritet - verdiar som kjem til uttrykk i ulike religionar og livssyn, og som er forankra i menneskerettane.
- Alle barnehagar skal byggje på verdigrunnlaget som er fastsett i barnehagelova og i internasjonale konvensjonar som Noreg har slutta seg til, slik som FN-konvensjonen av 20. november 1989 om rettane til barnet (barnekonvensjonen) og ILO-konvensjon nr. 169 om urfolk og stammefolk i sjølvstendige statar (ILO-konvensjonen).

Forslag til aktiviteter med naturmateriale

Vinter = is:

Store islykter i bøtte

Is lyktene lager me ved å bruke vaskebøtter (alle slags bøtter og kar kan selvfølgelig brukes fra små lekebøtter til en bakebolle). Fyll bøtta nesten full med vann og sett den ute natten over når det er kuldegrader. Ta inn bøtta i 10-30 minutter eller dusj den med varmt vann og snu den opp ned slik at isen kommer ut. Med en hammer eller noe lignende slår dere hull i isen i bunnen, slik at vannet som ikke har frosset renner ut. Med lys i skinner lykta vakrere enn noen lykt du kan kjøpe med penger. En morsom variant kan være å sette en mindre bøtte oppi den store. Legg i kongler, rognebær, epler eller annet som kan fryse sammen med vannet.

Små islykter laget i kopper

Ta plastkopper eller melkekartonger og fyll dem nesten fulle med vann. Legg i perler, barnåler eller annen pynt. Sett koppene ute, hvis det er kuldegrader, eller i fryseboksen. Når mesteparten av vannet er frosset, setter du koppene i romtemperatur i ca. 1 minutt. Hell ut isklumpene og kakk et hull i den ene enden. Nå har du fått fine telysholdere. Sett telys inni og tenn på. Bruk mange kopper/bokser og lag isblokker i disse. Bruk isblokkene til å bygge opp en konstruksjon som du kan sette telys inni.

Is skulpturar:

Fyll for eksempel gummihanskar/ballonger med farga vatn og knyt for åpninga med ein hyssing. Legg hanskane ute, dersom det er kuldegrader, eller i frysaren. Dagen etter vil vatnet være frose. Ta av hanskane og heng is hendene på ei snor ute eller i et tre. Du kan også bruke ballonger eller andre spanande former i plast eller gummi. Her er det bare å tenke kreativt. I tillegg kan du kombinere dette med å snakke om fargar, fargeblanding og lys.

JANUAR, FEBRUAR OG MARS

Mål for perioden:

- Gje barna varierte opplevingar i naturen.
- Gje barna kjennskap til ulike element innanfor fagområdet «natur, miljø og teknologi»

Barn veks opp i ei verd der teknologien rundt dei pregar oppveksten.

Det å ha kunnskap om teknologi og tidleg få erfare bruk av teknologi i ulike former er viktig.

Teknologi kan vera å leike med luft og lage ein propell, det kan vera å bruka ein kjøkkenmaskin og det kan vera å bli kjend med mulighetene til eit nettbrett.

Korleis:

Perioden me går i møte med no vil kunna by på variasjon og utfordring.

Temperaturen er ikkje gitt, vert det snø, regn, frost, is, vind? Turar vert det uansett. Me vil oppsøka leirplassen i skogen, men også prøva å finna andre spanande stader som kan gi nye utfordringar.

Målet er å gi borna oppleving av glede, meistring ved allsidig rørsleerfaring og at me observerer og studerer dyre- og plantelivet i naturen rundt oss.

Naturen gir oss heile tida fysiske utfordringar på den måten den framstår med haug og hammar, tre og buskar, stokk og stein, vatn og sjø. Alt dette finn me i barnehagen sitt nærmiljø.

Det me vil dvela litt meir med denne perioden er det som gror og det som rører seg alle desse stadane. Me vil bruka faktabøker og digitale verktøy for å finna meir ut om det me kjem over. Me vil dra inn eventyr som høver. Me vil bruka naturmaterieell i formingsaktivitetar. Me vil ta utgangspunkt i livet i naturen når me vel songar og dramatiseringar. Turar og ferdsel i naturen med born er alltid eit godt utgangspunkt for samtale, undring og fantasi, samstundes som det vert stilt same krav til dei sosiale reglane og samspelet i gruppa som me har når me er inne i barnehagen. Naturen, gjennom sine ulike uttrykk gir oss høve til å eksperimentera med ein del fysiske lover og gi oss ny erfaring og læring. Ute vil me gi borna høve til å stilla spørsmål, reflektera og laga eigne forklaringar på problemstillingar. Og sist men ikkje minst, leiken vert i varetatt ved at borna tek med seg dei gode naturopplevingane som inspirasjon og påfyll i rolleleiken. Frå rammeplanen: «leggje til rette for mangfaldige naturopplevingar og bruka naturen som arena for lek, undring, utforsking og læring».

Opplevingar og erfaringar i naturen kan fremje forståing for eigenarten til naturen og barna sin vilje til å verne om naturressursane, bevare det biologiske

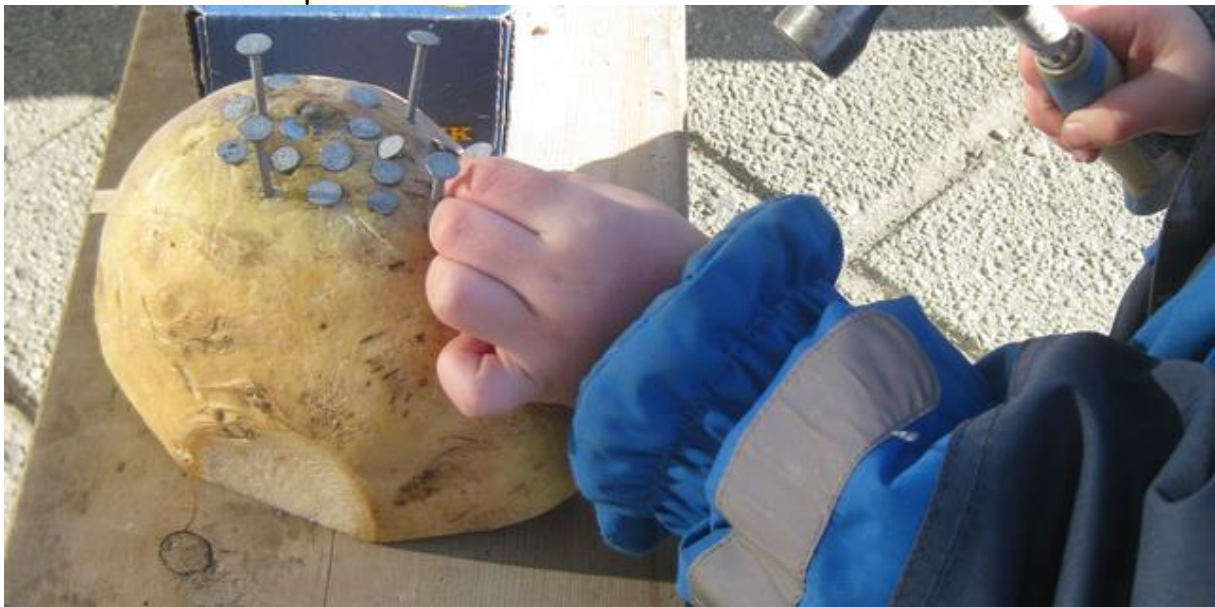
mangfaldet og bidra til berekraftig utvikling. Barnehagen skal bidra til at barna blir glade i naturen og får erfaringar med naturen som fremjar evna til å orientere seg og vere i naturen til ulike årstider. Barnehagen skal leggje til rette for at barna kan få eit mangfald av naturopplevingar og få oppleve naturen som arena for leik og læring. Barnehagen skal leggje til rette for at barna framleis skal vere nysgjerrige på naturvitskaplege fenomen, føle tilhøyrse til naturen og gjere erfaringar med å bruke teknologi og reiskapar. (Rammeplan 2017)

Forsking: Kva er luft og kva brukar me lufta til?

Forslag til aktivitetar:

<https://www.forskerfrø.no/>

Bruk ei kålrot til å spikre i ☺

Bærekraftig utvikling

Bærekraftig utvikling handler om å tenke og handle lokalt, nasjonalt og globalt. Barnehagen skal bidra til at barna kan forstå at dagens handlinger har konsekvenser for fremtiden. Me skal legge til rette for gode samtaler, refleksjonar og tankar saman med barna. Kvifor bruker me plastposer rundt frukta når me handlar i butikken? Kva er best papp eller plast? Me må undersøka saman. Alt me lurar på skal me finna eit svar på.

Vaksenrolla:

Me vil legge til rette for at barna får erfaringar med å gi omsorg og ta vare på omgjevnadane og naturen. Personalet skal vera lydhøyre og lytta til barna sine innspel. Me er opptatt av barns medverknad og ynskjer å utfordra barna.

Personalet vil gje barna varierte og spanande erfaringar gjennom prosjektet. Me vil jobba tverrfaglig med prosjektet for å gi god variasjon.

Prosjektarbeid:

- Korleis jobba med bærekraftig utvikling?
- Korleis kan me bidra til den bærekraftige utviklinga?
- Kva er bærekraftig utvikling?

Aktiviteter:

- Laga kunst/ leiker med gjenbruksmateriale
- Besøka SIM og få sjå korleis dei jobbar
- Naturvakter (me treng nokon som passar på naturen)
- Bosstrollet og dyra kjem jamt på besøk for å engasjera
- Få sjå korleis matproduksjonen er. Kor mykje boss hiv butikkane kvar dag?

Korleis:

- Tenk enkelt! Barna skal få vera delaktig i heile prosessar
- Kva interesserer barna? Kva gir inntrykk på dei?
- Avtal i forkant med ulike bedrifter slik at barna kan få eit større innblikk i korleis dei jobbar med bærekraftig utvikling
- Legg til rette for leik med materiale, korleis kan me bruka gjenstandar att?

Ballongrakett:

Materiale og utstyr

- Ballongar
- Sugerøyr
- Teip
- Hyssing/fiskesnøre
- Saks

Denne aktiviteten er ein enkel og morosam aktivitet som viser at luft kan setje noko i rørsle. Erfaringsvis treng barna litt hjelp til deler av aktiviteten, så den eignar seg i litt mindre grupper.

Fest ein ende av hyssingen/snøret i eit tre, trekk hyssingen til den er stram og stå i ro der.

Klypp vekk den bøyelege delen av sugerøyrret. Blås ballongen litt opp slik at du med to teipbitar kan feste den omtrent midt under sugerøyrret. Pass på at opninga peikar langs sugerøyrret. Tre sugerøret inn på hyssingen/snøret med ballongopninga bakover. Blås mykje luft inn i ballongen. Hald hyssingen/snøret stramt. Slepp ballongen.

Terrarium

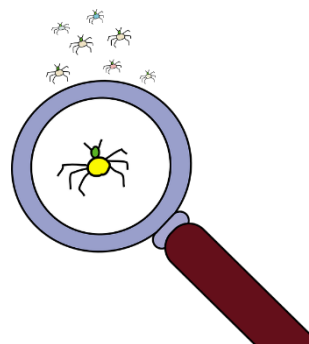
Småkryp, makk, biller og edderkoppar

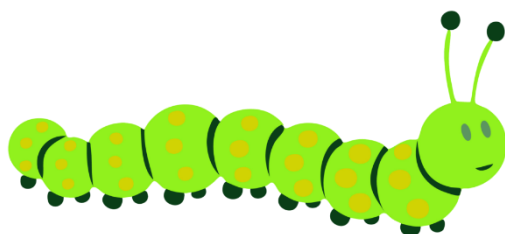
Når me er ute på tur med barna er det veldig stor interesse for småkryp, mak, biller og edderkoppar. Dette er det mulig å bygge vidare på, som f.eks. å lage terrarium. På denne måten kan me følge med på kva som skjer. Me kan sjå i bøker om småkryp og lære meir om livet deira.

Utstyr:

- Stort glas
- Stein
- Spade
- Bok om insekt
- Forstørrelsesglas
- Mose/gras/stein/jord

Lag terrarium i lag med barna og ha den på rommet i nokre dagar. Det vil føre til masse undring og spørsmål.

Formingsaktivitar med tema insekt

Småkryp kan me og ta inn i forming. Me kan f.eks male små kryp og setje auge på, lage edderkopp nett, lage enkle edderkoppar av f.eks piperensarar/eggekartong.

Dette er iallfall noko dei små er interessert i.

Du treng:

- ark, malepenslar, maling, plastauge
- piperensarar, eggekartong
- garn eller tau

APRIL OG MAI :

Mål for perioden:

- Barnehagen skal leggje til rette for ulik fysisk rørsleglede og for variert leik i skogen
- Barnehagen skal leggja til rette for å gje barna kjennskap til fuglelivet i nærleiken

Læra om korleis me kan nytte planter i skogen-

- Bjørkeblad te
- Tappe sevje av bjørketre
- Nytte ramsløk i matlaging
- Naturfarging
- Fiske
- Lage seljefløyter

Delmål:

- Kunnskap til fuglar i nærområdet
- Matlaging på tur
- Planting/såing
- Boss plukking
- Laga

Kropp, rørsle, mat og helsevanar og handlingsmønster tek form alt frå tidleg alder av. Gode vanar som ein tileignar seg i barnehagealder, kan vare livet ut. Barnehagen skal leggje til rette for at alle barn kan oppleve rørsleglede, matglede og matkultur, mentalt og sosialt velvære og fysisk og psykisk helse. Barna skal inkluderast i aktivitetar der dei får bevege seg, leike og samhandle med andre og oppleve motivasjon og meistring ut frå eigne føresetnader. Barnehagen skal bidra til at barna blir kjende med kroppen sin og blir bevisste på sine eigne og andre sine grenser. Gjennom arbeid med fagområdet skal barna få sanse, oppleve, leike, lære og skape med kroppen som utgangspunkt. Gjennom medverknad i mat og måltidsaktivitetar skal barna motiverast til å ete sunn mat og få ei grunnleggjande forståing for korleis sunn mat kan bidra til god helse.

Kjøkkenhage

Frø ein kan så:
-gulrot, sukkererter, reddik, settepoteter osv.

Rabarbrakake i langpanne

Ingredienser

6 rabarbrastilker
1 1/2 dl mjølk
200 g smør eller margarin
3 egg
300 g sukker (3 1/2 dl)
270 g kveitemjøl (4 1/2 dl)
3 ts bakepulver
bakepapir til pannen

Slik gjør du det:

Rens og skyll rabarbraen, skjær den i ca 2 cm lange stykker.

Kok opp mjølk og smør.

Pisk eggene med sukker til eggedosis, hell den kokande mjølkeblandinga over.

Tilsett mjøl blandet med bakepulver og rør det godt inn. Hell kakedeigen i langpanna dekket med bakepapir. Fordel rabarbraen jamt over kakedeigen. Sett panna i ovnen ved 200 C i ca 20 minutt.

Skjær opp kaka i avlange stykker og server dei lunkne, gjerne med piska krem med vaniljesukker.

Ramsløksmør

Ramsløken må plukkast tidleg på våren, slik at du får unge blad. For å laga ramsløksmør tar du ein del ramsløkblad utan stilk og tre deler meierismør. Blada skal hakkast godt eller kuttast i ein blender, smøret må vera mjukt. Bland godt og rull til pølser, rull inni plastfolie eller bakepapir. Ein kan ha i litt pepar eller sitron om ynskjeleg. Legg pølsene i frysen. Godt på nybakte rundstykke eller flattbrød.

Naturens supervann

Om våren når sevja stig i bjørka er det på tide å smaka på naturens supervatn. Alt du treng er ei tom brusflaske, ein kniv, tape eller strips og ei bjørk. Snitt over ei bjørkegrein som er på størrelse med opninga i flasken. Bjørkesafta er ekstremt næringsrik og mange hevdar at det er medisin for bjørkepollen-allergi. Du kan også gjer dette med lønn og få ein litt anna smak. Det er vanleg å tilsetta sevja sitronsyre og sukker, men smakar utmerka utan tilsetjing. Om du vil ha store mengder med saft, kan du bore hol i bjørkestamma og setta inn eit plastrør i same dimensjon som holet, og tappa i spann eller bøtte.

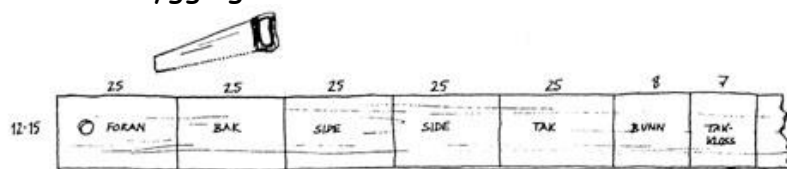
Bygging av fuglekassar

Meis og fluesnapparar er enkle å få til å hekk i fuglekassar. Men det finns faktisk mange andre småfuglar som gjerne tek i bruk kunstige hulrom. Litt tilpasningar i utforming av innflygingshol og kassestorleik kan gjere at du får mange andre artar i kassen din.

Byggebeskriving

Fuglekassar lagast enkelt av 12-15 cm breie uhøvla bord. Bruk same bord til både veggar, tak og botn. Den uhøvla sida bør vende inn i kassen. Teikningane under viser måla og korleis kassa skal setjast saman. For små barn er det en fordel at bitane er kapp opp på førehand. For å bevare kassane bør dei beisast og legge papp på taket. Pass på at taket kan åpnast slik at kassa kan kontrollerast i løpet av hekkesesongen.

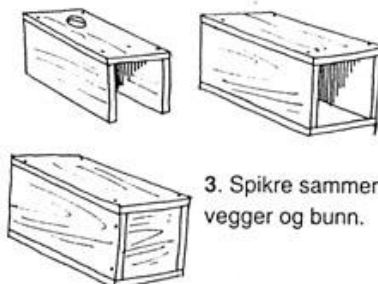
Skisse for bygging

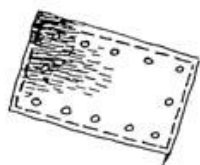
1. Bruk et bord.

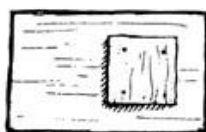
2. Kutt bordet på forhånd.

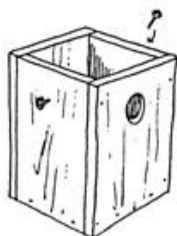
3. Spikre sammen vegg og bunn.

5. Sett papp på taket.

4. Fest en kloss under taket. Husk at klossen utvider seg når den blir fuktig.

6. Skru inn festekroker.

7. Taket kan festes med ståltråd.

8. Beis kassa.

Dette trenger du

Verktøy:

- Sag
- Hammer (eller skrumaskin)
- Trebor
- Målestokk
- Blyant
- Knipetang

Materiale:

- 12-15 cm brede bord
- Spiker (eller skruer)
- Streng til oppheng

Om du vil:

- Beis
- Takpapp og pappspiker

Fuglekassebyggarens lov:

- Heng ikkje opp fleire kasser enn du kan vedlikehalde.
- Fest kassane slik at dei ikkje skadar tre eller kan falle ned.
- Forstyrr ikkje fuglane under reirbygging og egglegging.
- Rør ikkje egg og unger.
- Rens kassane når hekkesesongen er over.

Kilde: Trond Vidar Vedum: Vi studerer fuglene. Cappelen 1996

Mål og utforming

Ved å gjere passande tilpasningar kan du få et stort utval av artar til å hekke i fuglekassene dine.

Innflygingsholet

Storleiken på innflygingsholet er avgjerande for kva slags fugl som vil flytte inn. Kjøttmeis og svarthvit flogesnappar vil ha et hol med diameter 3,2 cm. Blåmeisen vil ha diameter på 2,8 cm, mens stæren føretrekk eit større hol med diameter 5 cm.

Storleik

I områder med bebygging er kjøttmeis, blåmeis og svartkvit flogesnappar dei vanligste leige buarane i **små** fuglkassar. Lager ein **store** fuglekasser kan ein få mange spanende artar til å hekke i dei. Ugler og ender er de enklaste å få i kasse, men skogdue, kaie og tårnfalk er også aktuelle kandidatar.

Bygging av vatn – mølla (vasskall)

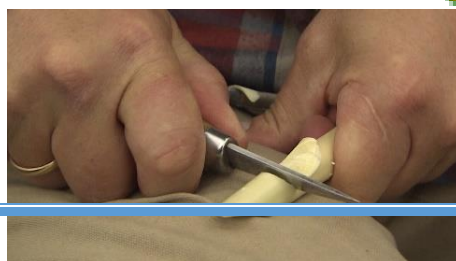
Spanande å finna ein bekk der ein kan setta opp eit vasshjul. Det kan lagast av plank eller ved å ta ei potet og stikka inn plastskeier og stang gjennom poteta til å leggja oppi to pinnar som er forma som Y.

Seljefløyte:

Slik lager man en enkel seljefløyte:

1. Finn en saftig seljekvist, skjær den på skrå i enden.
2. Lag et lite hakk ca. 1 cm fra enden av munnstykket. Skjær et snitt i barken omtrent 3 cm fra enden.
3. Vri av munnstykket. Hvis det sitter fast, prøv å banke litt rundt omkring på stammen, før du prøver igjen !
4. Skjær ut et større hakk. Lag en smal spalte fra enden til kammeret.
5. Skyv munnstykket tilbake på plass, og fløyta er ferdig!

Fuglar

Kan ugler vri hovudet heilt rundt?

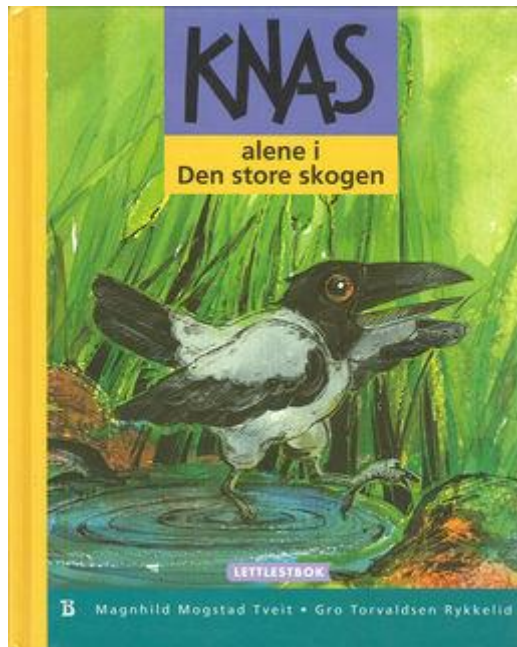
Nei. Som andre fuglar, kan dei vri hovudet omtrent 180 grader. Men ettersom hovudfasongen er som den er, og augo er plassert framme, må uglene vri seg oftare enn andre fuglar. Det ser også meir komisk ut når ei ugle vrir på hovudet fordi det ser ut som om den ikkje har hals.

Så det er nok difor ein legg ekstra godt merke til når ugler vrir på hovudet, og at ein kan få inntrykk av at dei vrir hovudet heilt rundt.

Forslag til aktivitetar:

- fakta om fuglar, kims leik, natursti med spørsmål
- ugla fra Hundremeterskogen
- Kråka frå Knas bøkene
- fjør, formings

KJØTTMEIS

Kjøttmeisa er ein av de vanlegaste [spurvefuglane](#) i Norge. Den høyrer til i [meisefamilien](#). Den er utbredt i hele Europa, Nord-Afrika, sentral og Nord-Asia. Dei er normalt ikkje trekkfuglar og difor blir dei her i landet om vinteren og er ivrige gjester på fuglebrettet.

BLÅMEIS

Blåmeis (*Cyanistes caeruleus*)

Kjenneteikn: Blåmeisa liknar på kjøttmeisa, men er tydeleg mindre og gjennomgåande meir intenst blå. Dei viktigaste forskjellane i utsjånaden finn me i hovudet: Den er blå på issen og har en svart strek frå nebbet gjennom auge og bak i nakken. Over denne går det en tilsvarande kvit strek.

Dompap

Dompap (*Pyrrhula pyrrhula*)

Kjenneteikn: Dompaphannen er lett å kjenne att med sitt raude bryst, grå rygg, kvite vingebånd og svarte hovud. Ho fuglen har tilsvarande teikning bortsett frå at raudfargen er erstatta med ein mindre i augnefallande brunfarge.

Forslag til aktiviteter:

- Songer om fuglar
- Lage fuglekasse
- Ta bilete av reir og fugleegg
- Lage fuglemat om vinteren
- Lage fuglebrett for maten
- Diverse bøker

NATURVAKTER

Skulegruppa

Siste året i Dalen FUS barnehagen er målet å få diplom som Naturvakt.

Rammeplanen seier: Barna skal utvikle glede ved å bruka naturen til utforsking og kroppslege utfordringar og få ei forståing av korleis ein nyttar og samstundes tek vare på miljøet og naturen.

Naturvakt startar med at barna får eit brev frå Uгла. Uгла, som bur høgt oppe i eit tre i nærleiken av barnehagen, treng hjelp. Ho er den som følgjer med på alt som skjer ute i naturen og lærer alle som ferdast der om korleis ein oppfører seg når ein er på tur.

Uгла begynner å bli gamal og sliten og treng hjelp med denne oppgåva. Ho inviterer difor barna til å bli hennar «naturvakter». For å bli ei Naturvakt må barna gjennomføra ei rekke oppdrag der dei viser at dei forstår kva ein kan og ikkje kan når ein ferdast i naturen. Slik kan dei læra dette vidare til vaksne og andre barn. Etter å ha gjennomført oppdraga får barna tildelt Naturvaktdiplom.

Målet er at naturvaktene skal:

- Læra noko om korleis me kan ta vare på naturen og kvifor det er viktig
- Plukke boss
- Dra på SIM
- Sortere boss

IDE BANK:

- Målet for alle er å gå på tur så ofte som muleg, ha innhald på turen, ha nok utstyr, alle er med i planleggingsarbeidet, assistentane planlegg aktivitetar på tur etc.
- Bli naturvakter, læra seg kva allemannstretten går ut på, ha ulike prosjekt på tur, gjenbruk,
- Pukke søppel.
- Ha på plass utstyr og sekkar til hausten.
- Ha turdagar på tvers av basane.
- Planleggingsmetode for alle : Kva , korleis , kvifor?
- Ta utgangspunkt i barna sine interesser når ein er på tur, er barna opptatt av boss så har ein fokus på dette.
- Ikkje alltid å gå så lange turar, treng ikkje alltid å ha mat med. T.d gå til fotballbanen og spela litt fotball. Nokre grupper kan vera att på huset og nokon kan gå tur. Læra barna litt meir om blomar og tresortar. Laga natursti der ein helg opp plakatar etc. Plukke og presse blomar. Bossplukking- alltid ha med pose og plukke boss når ein er på tur. Læra seg kva for planter ein kan smake på og kva ein ikkje kan smaka på
- Bli glade i å vera i naturen og ta vare på naturen. Læra litt om det som finst i naturen, setja namn på det ein finn og ser. Spikka, laga hytter. Kva er kvar og ein opptatt av i personalgruppa- at alle får bruke seg. Plantefarging- laga ting av naturen.
- Ha eit tre ein går til som ein følgjer gjennom årstida- natursti for dei yngste barna og ein natursti for dei yngste barna. Undra seg i saman med barna- sjå på det ein ser, observere, ta seg tid undervegs, sjå på vatn og bekkar, froske egg, rumpetroll, froskar, is i bekken om vinteren.
- Forskar frøet-
- barns medverknad- Barna deltek i planlegging, gjennomføring og evaluering.
- Turen er målet i seg sjølv, la barna vera med på å styre innhaldet.
- Ha natur eller kultursti.
- Ha ein plass ein går til gjennom heile året.
- Laga ulike stasjonar på ulike grupper. Stasjonane kan vera ulike- eventyr, Lurvelegg, laga auger. Legga ting fram og til rette- Ha figurar på stasjonane der ein vaksen td. kler seg ut.

- Gje barna gode naturopplevingar-
- Natursti med ulike postar, ha ulike plassar ein går til.
- Ta med utkleddningsklede og utstyr på tur,
- ha med forstørrelsesglass, leite etter spor etc.
- Legge ut ting, leiker som inspirerer til barna sin leik,
- Leite etter insekt etc.
- Turar til fjells og til sjøen.
- Kanoturar, bruke sjøen og fjellet meir.
- Bruka nærmiljøet
- Villvetter- ha ein identitet-
- Alle har eit stort forstørrelses glas, alle barna har sekk, kniv, glas, drikkeflaske, ting som er kjekt å ha på turen.
- Arts-bestemming- ha bilete av fuglar, tre, planter i barnehagen- kjenne det att ute. Ha ei felles «ånd» og engasjement for personalet.
- Turmøter- i dag er det desse tre barna som skal bestemme kvar me skal på tur og kva me skal ete på turen, gjere på turen.
- Sjå her oppleving: at dei vaksne er undrande i saman med barna, gje rom for å utforske, går gjennom resultatet med barna.
- Ha med ein sekk med utstyr som knivar, forstørrelses glas, boksar til å ha ting i, tau etc.
- Laga noko spennande i røter ved hinderløypa, refleksløype der ein kan gå med lommelykter, henge opp postkasse og lage brev til kvarandre,
- turar til koleragravplassen, stranda.
- Verstasjonar- måle regn, vind.
- Sjå på t.d kva lever i stranda om vinteren.
- Laga mat av planter ein finn i skogen.
- Laga hinderløyper- inspirere til variert leik og ulike aktivitetar.

PLANLEGGINGSMETODE

Kvar går turen?

Kva skal me gjera?

Korleis

Kvifor

VEDLEGG

1. Reglar for leirplassen